

የጌጦች አሠራርና ፋይዳ በአርጎባ ብሄረሰብ

አብዩ አስማማው¹

አጠቃሎ

ይህ ጥናት “የማጌጫ ቁሶች አሠራርና ፋይዳ በአርጎባ ብሄረሰብ” በሚል ርዕስ ሲዘጋጅ የብሄረሰቡን የማጌጫ ቁሶች የመለየትን፣ በናሙና ቁሶች ላይ በማተኮር ቁሶችን ከቁስነታቸው አልፎም ከባህል መገለጫነታቸው አንፃር ትንታኔ የማቅረብን፣ ወዲያውም በቁሶችና በባለቤት ብሄረሰቡ መካከል ያለን ግንኙነት እጥረት የማሳየትን ዓላማ ይዞ የተነሳ ነበር። እነዚህንም ዓላማዎች ከግብ ለማድረስ፣ አጥኝው፣ የቃል መጠይቅንና ምልክታን በመረጃ መሰብሰቢያነት ተገልግሏል። በተጠቀሱት የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴዎች የተገኙት መረጃዎችም ከSchelereth ቁሳዊ ባህልን የመተንተኛ ሞዴሎች አንፃር የተተነተኑ ሲሆን የትንታኔው ውጤትም የሚከተለው ነው። በናሙናነት የተመረጡትና ለትንታኔ የቀረቡት “6” (ስድስት) ቁሶች ናቸው። እነዚህም ቁሶች ብሄረሰቡ በአካባቢው በቀላሉ ከሚያገኛቸው ንጥረ ቁሶች (ከብር፣ ከነሃስ፣ ከኒኬልና ከሸማ) የተሠሩ ሆነው ተገኝተዋል። ከሚውሉበት የሰውነት ክፍል አንፃርም፣ የአንገት፣ የእጅ፣ የወገብና የእግር ተብለው ተመድበዋል። በጥናቱ የተተነተኑት ቁሶች በብሄረሰቡ አባላት ዘንድ አገልግሎት ላይ በሚውሉበት ጊዜ፣ ቀድሞ ከተሠሩለት ዓላማ ባሻገር ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ደረጃን የሚያመለክቱ፣ የእርስ በርስ መስተጋብርን የሚያሳዩ ናቸው። ከዚህም ባሻገር፣ ከSchelereth የ“አገልግሎት ሰጭነት”፣ “መዋቅራዊነት”፣ “ባህርይ አመለካኝነት”፣ “ተምሳሌታዊነት”፣ “ማህበራዊነት”፣ “ጥበብን አመለካኝነት” እና “ማህበረሰብ ጠቃሽነት” ሞዴሎች አንፃር የሚተነተኑ፣ ወዲያውም ሞዴሎችን ለማብራራት በአስረጅነት የሚቀርቡ ሆነው ተገኝተዋል። ከላይ የተጠቀሱትን የጥናቱን ግኝቶችና የተጠኝ አካባቢውን ነባራዊ ሁኔታዎች መነሻ በማድረግም፣ አጥኝው፣ የልዩ ወረዳው የባህልና የማስታወቂያ ጽ/ቤቶች የብሄረሰቡን ቁሶች በመለየቱና በመሠነዱ፣ የእጅ ባለሙያዎችንም በመደገፉ ረገድ ሥራዎችን ቢሠሩ የሚሉ የይሁንታ ሃሳቦችን ሠንዝሯል። ከዚህም ባሻገር፣ የቁሳዊ ባህል ጉዳይ የሚመለከታቸው ተቋማት የውይይትና የምርምር መርኃ ግብሮችን ቢቀርፁና መስኩን ቢያበለፅጉት የሚል ተጨማሪ ሃሳብ አቅርቧል።

ቁልፍ ቃላት:- ማጌጫ፣ ቁስ፣ አሠራር፣ ፋይዳ፣ አርጎባ

¹ ባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ፣ ኢትዮጵያ፣ E-mail: abiasmamaw@gmail.com

መግቢያ

ቁሳዊ ባህል፣ ከፎክሎር ዘውጎች መካከል አንዱ ሲኾን፣ የአንድን ቡድን ወይም ማኅበረሰብ በቁሶች አማካይነት የሚገለጽ ማንነት ማሳየት የሚችል መገለጫ ነው። በዘውጉ ሥር የሚካተቱት ምሳሌዎች በሌሎቹ የፎክሎር ዘርፎች (አንጻራዊ በኾነ መልኩ) ከሚጠቀሱት አንጻር ሳይቀየር የመቆየት አቅም አላቸው (Bronner, 1986)። በዐይን የሚታዩና በእጅም የሚዳሰሱ በመኾናቸው ስለ ባለቤት ማኅበረሰቡ (ቁሱን የሚሠሩትን እና/ወይም ቁሱን ገዝተው የሚጠቀሙትን ጨምሮ) ማንነት፣ እምነትና ርዕዮተ ለማጥናት ተጨባጭና አስተማማኝ መረጃን ያስገኛሉ (Glassie፣ 1999)። የሰው ልጅ ኾነ ብሎ ቁሶችን ከራሱ ገጽታ ጋር ለማመሳሰል የሚያደርገው ጥረትም - ለአብነት፣ ወንበር እግር እንዳለው፣ ብርሌ አንገት፣ እንስራ ደግሞ ጆሮ እንዳለው መግለጹ በቁሳዊ ባህልና በሰው ልጆች መካከል ስላለው የጠበቀ ቁርኝት አስረጅ ነው (Bronner, 1986)።

ቁሳዊ ባህል፣ ሀገረሰባዊ የእጅ ሥራን፣ ሀገረሰባዊ ሥዕልን፣ ሀገረሰባዊ ምሕንድስናን፣ ሀገረሰባዊ ልብስንና ሀገረሰባዊ ምግብን ያካትታል (Dorson: 1972)። እነዚህ መገለጫ የኾኑ ቁሶች ሰዎች በእጃቸው የሚሠሯቸውን እና/ወይም ተፈጥሯዊ ኾነው ማሻሻያ የተደረገባቸውን እና/ወይም ማሽን የሠራቸው ነገር ግን ባህልን የተሸከሙ ሊኾኑ ይችላሉ (Prown: 1982; Glassie, 1999; Cleary: ዘመኑ አልተጠቀሰም)።

ቡድኖች በተለያዩ አማራጮች አማካይነት የባህል ባለቤት የሚኾኑበት ቁሳዊ ባህል፣ ባለቤት ቡድኑን መልሶ የመግለጽ አቅም አለው። የዚህ ጥናት ትኩረትም ከቁሳዊ ባህል ተጠቃሽ ምሳሌዎች መካከል አንደኛው የኾነውን የጌጦችን አሠራርና ፋይዳ በአርጎባ ብሔረሰብ ማሳያነት በመመርመር በብሄረሰቡና በማጌጫ ቁሶቹ መካከል ያለን ግንኙነት ለውይይት ማብቃት እንዲሁም መስተጋብሩን በመተርጎም ቁሶቹ በማኅበረሰቡ የዕለት ከዕለት ሕይወት፣ እምነትና ፍልስፍና ውስጥ ምን ያህል ቦታ እንዳላቸው መግለጽ ነው።

የአርጎባ ብሔረሰብ በኢትዮጵያ ከሚገኙት በርካታ ብሔረሰቦች መካከል አንዱ ሲኾን፣ መገኛውም የስምጥ ሸለቆን ምዕራባዊ ጫፍ ተከትሎ በአራት የተለያዩ የአገራቱ ክፍሎች እንደኾነ ጥናቶች ይጠቁማሉ (ነጋሽ፣ 1981፣ Stitz, 1973; Weeks, 1984)። እነዚህም፣ የአማራ፣ የሐረር፣ የኦሮሚያና የአፋር ብሔራዊ ክልሎች ናቸው።

ስለ ብሔረሰቡ ጥንተ አመጣጥና አሠራጫጩት ድርሳናት ከጠቀሷቸው መላምቶች ከአንደኛው ጋር ተያይዞ “አርጎባ” የሚለው ሥያሜ እንደተገኘ Weeks (1984) ሃጂ በሽር የተሰኙ አዛውንትን በዋቢነት ጠቅሶ አስገንዝቧል። አዛውንቱ እንዳሉትም፣ “ቤኒ ኡማያ” የተሰኘው ጎሣ ቀደምት መኖሪያውን ለቆ ወደ ኢትዮጵያ በሚገባበት ወቅት ሰዎች ተመልክተው “ዐረብ ገባ” ሲሉ ተናግረዋል፤ ይህ ንግግራቸውም በጊዜ ሂደት “አርጎባ” ወደሚል የብሔረሰቡ ወዲያውም የቋንቋቸው መጠሪያነት ተቀይሯል። ሥያሜው፣ አንድም የብሔረሰቡን ሃይማኖትና የመተዳደሪያ ሥልትም አመላካች እንደኾነ Stitz (1973) ጠቁሟል። ከዚህም አንፃር፣ “አርጎባ” ማለት፣ ሃይማኖቱ እስልምና የኾነ (ለበለጥ ንባብ Leslau, 1952፣ weeks, 1984፣ አለቃ ታዬ፣ 1964ን ይመለከቷል) በግብርና፣ በሽመና ወይም በንግድ ሥራ የሚተዳደር ብሔረሰብ እንደኾነ በአካባቢው ማገበረሰብ ዘንድ ይታመናል። አርጎባ የሚለው ስያሜ ከዚህም ባሻገር የብሔረሰቡን መኖሪያ (በይፋት አውራጃ የሚገኝ ወረዳ) ሊያመለክት እንደሚችል ከሣቴ ብርሃን ተሰማ (1951) ጠቁመዋል።

የአርጎባን ብሔረሰብ ቋንቋ ዐቢይና ንኡስ ትኩረታቸው አድርገው ያጠኑ ምሁራን እንደገለጹት፣ ብሔረሰቡ “አርጎባ” የተሰኘ ቋንቋ አለው፤ ምድቡም በኢትዮጵያ ከሚገኙት የሴም ቋንቋዎች ሲኾን፣ ከአማርኛ ጋር ዝምድና ይስተዋልበታል (ዮናስና ሌሎች፣ 1964፣ Bender, 1976; Hetzron, 1969)።

ስለአርጎባ ቋንቋ ሲነሳ አብሮ ሊታይ የሚገባው ጉዳይ፣ ቋንቋውን ባጠኑት ምሁራን መካከል የሚስተዋለው ወጥ ያልኾነ የድምዳሜ ሐሳብ ነው። እነነጋሽ (1981)፣ Leslau (1952) እና Stitz (1973) የአርጎባ ቋንቋ ላለመጥፋቱ እርግጠኞች ኾነው በሌሎች ቋንቋዎች ተፅዕኖ ላይ መውደቁን ግን ሳይጠቁሙ አላለፉም። በአንፃሩ እነዮናስና ሌሎች (1966)፣ Ullendorff (1960) እና Weeks (1984) ደግሞ የቋንቋውን በአገልግሎት ላይ መገኘት በመጠራጠር ገልጸዋል። የቋንቋው ህልውና ጥያቄ ውስጥ ከገባ ደግሞ “ባህላቸውስ?” የሚል መሠረታዊ ጥያቄ ያስነሣል። ይህንን ጥያቄ የጥናት ርእሰ ጉዳይ አድርጎ ምርምርን መከወን ደግሞ እንደእኔ ካሉ የፎክሎር ተማሪዎች የሚጠበቅ ነውና የሙያ ግዴታን ለመወጣት ይህ ጥናት ተካሂዷል። በመረጃ ሰጭነት በጥናቱ ተሳትፏል። ከእነዚህ ተሳትፏቸው ቀዳማይ

የጥናቱ ዘዴ

የጥናቱን ዓላማ ከግብ ለማድረስ በዓላማ ተኮር ከተመረጡ ቁሱን ከሚሠሩ የእጅ ባለሙያዎችና በቁሶቹ ካጌጡ ተጠቃሚዎች በቃል

መጠይቅና በምልክታ መረጃዎች ተሰብስበዋል። የመረጃ ማሳለሱን (triangulation) ሥራ ለመሥራት የተተካሪ ቡድን ውይይት አገልግሎት ላይ ውሏል። ካልአይ መረጃዎች ከተለያዩ ሰነዶች የተሰበሰቡ ሲኾን፤ ከቀዳማይ መረጃዎች ጋር እየተናበቡ በትንታኔው አገልግሎት ላይ ውለዋል።

በትንታኔው ሂደት፤ የዘርፉ ምሁራን - እነ Prown (1982) እና Ames (1978) እንደሚመክሩት ናሙና ቁሶችን በምድብ በምድብ የማሟላት ሥራ በቀዳሚነት ተሠርቷል። አመዳደቡም፤ “ቀያዊ የማዋገን ሥልጣን” መርሁ ያደረገ ነው። የዚህ ሥልጣን አስተዋዋቂ Ben Amos (2011) ሲኾን፤ የፎክሎር ጉዳዮች በራሳቸው ዐውድ መነሻነት መዋገን እንዳለባቸው ይመክራል። ይህም ማለት፤ አጥኝው፤ በሌሎች አጥኝዎችና ተጠኝዎች ዘንድ ያገኘውን ዕውቀት ልጫንባችሁ ብሎ ሳይኾን የፎክሎር ባለቤት ራሱ የሚያደርገውን ክፍፍል አክብሮ መቀበልና ያነንም አጉልቶ ማውጣት እንዳለበት ያስገነዝባል። ከዚህም አንፃር፤ እኔም፤ የማጌጫ ቁሶችን ባለቤት ብሔረሰቡ እንደሚመድበው ከሚውሉበት የሰውነት ክፍል አንፃር የአንገት፤ የወገብ፤ የእጅና የእግር በማለት መድቤያቸዋለሁ።

የመመደቡን ሥራ ከከወንኩ በኋላ የSchelerethን (ዘመኑ አልተጠቀሰም) ዘጠኝ ሞዴሎች (Material Culture - Nine Modes of Interpretation) መነሻ በማድረግ ቁሶችን ለመተንተን ሞክሬያለሁ። ሞዴሎቹና ትኩረቶቻቸው እንደሚከተለው ቀርበዋል።

- ጥበብን አመላካችነት (Art Historical) - ትኩረቱ በቁሶች ላይ የሚታዩው ጥበባዊ ገጽታ ነው
- ተምሳሌታዊነት (Symbolic) - ትኩረቱ ቁሶች የተሸከሙት ውክልና ነው
- ባህላዊነት (Cultural) - ትኩረቱ ቁሱ የሚያሳዩው የተለዩ የባህል ገጽታ ነው
- አገልግሎት ሰጭነት (Functionalist) - ትኩረቱ የቁሱ አገልግሎት ነው
- መዋቅራዊነት (Structuralist) - ትኩረቱ የቁሱ አወቃቀር፣ ቅርጽ፣ ቅጥ ነው
- አካባቢያዊነት (Environmental) - ትኩረቱ አካባቢው በቁሱ ላይ የሚያሳድረው ተጽዕኖ እና/ወይም ለቁሱ የሚያበረክተው አስተዋጽኦ ነው

- ባሕርይ አመላካችነት (Behaviorist) - ትኩረቱ በቁሱና ማህበረሰቡ በሚያሳየው ባህርይ መካከል ያለው ዝምድና ነው
- ማህበራዊነት (Community) - ትኩረቱ በቁሱና የጋራ መገለጫ ባላቸው የማህበረሰብ ክፍሎች መካከል ያለው መስተጋብር ነው
- ማህበረሰብ ጠቃሽነት (Social Historical) - ትኩረቱ የቁሱና ቁሱ የፈለቀበት ማህበረሰብ ታሪክ ነው

ትንተናው፣ ከአንድ በላይ ሞዴሎችን (መረጃው እስከፈቀደ ድረስ) መሠረት ያደረገ ነው። ወዲያውም፣ Prown (1982) ባቀነቀናቸው ሦስት የመተንተኛ ሂደቶች ለማለፍም ጥረት አድርጌያለሁ። ሂደቶቹና በየሂደቶቹ የሚከናወኑት ተግባራት እንደሚከተለው ቀርቦአል።

- ገለጻ (Description) - የቁሱ አካላዊ መልክ፣ ቀለም፣ መጠን፣ መሠሪያ ወዘተ የሚነገርበት
- ትርጉማ (Deduction) - በቁሱና በባለቤት ማህበረሰቡ መካከል ያለው ቁርኝት የሚቀርብበት
- ጥቆማ (Speculation) - የጥናቱ ግኝት ከሌሎች ቀደምት ጥናቶች ግኝት ጋር የሚናበብበት

የጌጦች አሠራርና ፋይዳ ትንተና

ይህ ክፍል በጥናቱ ጎልቶ እንዲወጣ የተፈለገው የጌጦች አሠራርና ፋይዳ በአስረጅዎች (ከአስረጅ አንድ - አስረጅ ስድስት) ታግዞ የቀረበበት ነው።

አስረጅ አንድ፡- ሙስብሃ - የአንገት ጌጥ

ምስል 1:- የብር፣ የእንጨትና የፕላስቲክ ሙስብሃ - የአንገት ጌጦች

“The whatness of an object can be learned through the whyness of it ... knowledge about an object is based on understanding or recognizing the causes of that object” (Turan፣ 1990, p.9, cited in Osman, 2004, p.49)::

ከላይ ያቀረብኩትን ንድፈ ሐሳብ ያስቀደምኩበት ምክንያት በመስክ ቆይታዬ ከዚህ በታች የተጠቀሰውን ቃል ግጥም በሰማሁበት ወቅት መረጃን ለማግኘት ስለተገለገልኩበት ነው።

ምን ያደርግልኛል የማተብ ድግሉ፣

አንዱ ይበቃሻል ከጠበቀ ውሉ።

(ሲራጅ እስማኤል፣ ሚያዚያ 18፣ 1999፣ ፈጠቆማ)

ይህንን ቃል ግጥም የሰማሁት (በአጋጣሚ) ከአቶ ሲራጅ እስማኤል አንደበት ሲኾን በቃል ግጥሙ ውስጥ “ማተብ” የሚለው ቃል መጠቀሱ አስገርሞኝ (ተጠኝዎቼ የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ከመኾናቸው አንፃር) ማብራሪያን በመሻት ስለ ማተቡ ምንነት እንዲያስረዱኝ “ቁሱ ለምን በቃል ግጥሙ ተጠቀሰ? በዚህ አካባቢ ለምን አገልግሎት ላይ ዋለ?፣ መነሻ ምክንያት አለው ወይ?” የሚሉ የ“ለምን” ጥያቄዎች አነሳሁላቸው። ለምሳሌላቸው መንደርደሪያ እንዲኾንም እኔ ባደግኩበት አካባቢ (ጎንደር) አንድ ሰው ባዶ አንገቱን (ያለማተብ) ከኾነ “እስላም አንገት ኾንክ!” እንደሚባል አያይገፍ ገለጽኩላቸው። በዚህ ጊዜ በጭውውታችን አብረው ይህተፉ የነበሩት አቶ መሐመድ ጆማል የሚከተለውን ማብራሪያ አቀረቡ።

... በርግጥ አንተ እንዳልከው ማተብ የእስላም ባህል አይደለም፣ ነገር ግን በዚህ አካባቢ የተለመደበት ምክንያት በግራኝ ጦርነት ወቅት እስላሞች በክርስቲያን ታጣቂዎች እንዳይገደሉ ማተብ በአንገታቸው በማሠር ክርስቲያን ይመስሉና ሕይወታቸውን

ያተርፉ ነበር። መነሻው ይህ ታሪክ ነው። ... ከጦርነቱ በኋላ ምን ሆነ መሰለህ ... ‘ማተብ የክርስቲያን ነው!’ በማለት እሱን ለመሸፈን በገመዱ ላይ ሙስብሃ የተባለ ጌጣጌጥ እያስገቡ ማንጠልጠል ጀመሩ፤ ... አሁን ሁሉም ያስረዋል፤ ያጌጥበታል።

(ሚያዚያ 18፣ 1999፣ ፈጠቆማ)

ከቀረበው የአቶ መሐመድ ጀማል ገለጻ፣ በተጠኘው አካባቢ “ማተብ” በመባል የሚጠራው ቁስ “ሙስብሃ” የተባለው (ከላይ በምስሉ የተመለከተው) ቁስ እንደሆነና በተጠኘ አካባቢው በባህላዊ ቁስነት አገልግሎት መስጠት የጀመረውም በግራኝ አህመድና በክርስቲያኖች መካከል ከነበረው ጦርነት ወዲህ እንደሆነ ተጠቁሟል።

ሙስብሃ በአርጎባ ብሔረሰብ ዘንድ በዋናነት በአንገት ጌጥነት የሚያገለግል ሲኾን፤ የሚሠራውም ከብር፣ ከደረቅ ፕላስቲክ እንዲሁም ከእንጨት ከተገኙ ብይ መሰል እንክብሎችና ከገመድ ነው።

አሠራሩን ስንመለከት፣ በመጀመሪያ፣ እንክብሎቹ፣ ብር በማቅለጥና እንጨት በመቅረፅ ይዘጋጃሉ። በአንፃሩ ከደረቅ ፕላስቲክ የሚገኙት እንክብሎች ደግሞ በማሸን የሚሠሩ ስለሆኑ ከሱቅ (ከገበያ) ይገዛሉ። ከዚያም ለማንጠልጠያ የሚኾን ቀጭን ገመድ ይፈተልና በእንክብሎቹ ቀዳዳ በማስገባት የማሰካካቱ ሥራ ይሠራል። ከዚያም አንገት ላይ በማጥለቅ በጌጥነት ያገለግላል።

የሙስብሃ ጌጥ፣ ሲሠራ ከሚሰካኩት እንክብሎች ቀለም አንፃር፣ ቢጫ ሙስብሃ፣ ቀይ ሙስብሃ፣ ጥቁር ሙስብሃ ወ.ዘ.ተ እየተባለ የሚጠራ ሲኾን፤ ከሚሠራበት ንጥረ ቁስ አንፃር ደግሞ የብር፣ የእንጨት ወ.ዘ.ተ እየተባለ ይጠራል።

ሙስብሃ፣ ከሚሰራበት ንጥረ ቁስ አንፃር ሥያሜው እንደተለያዩ ሁሉ የሚያጌጥበት ወይም የሚገለገልበት ግለሰብም ሊለያይ ይችላል። ልዩነቱም፣ በሰዎቹ ማህበራዊ ደረጃ የሚገለጽ ነው። ይህም ማለት፣ ሙስብሃው ከፕላስቲክ የተሠራ ኾኖ እንክብሎቹ ትንንሾች ከሆኑ (አማካይ ዋጋ 7.00 ብር) የሚያጌጡባቸው በእጮኝነት ደረጃ ላይ ያሉ ሰዎች (ሁለቱም ያታዎች) ሲኾኑ፤ መጠናቸው ከፍ ከፍ ያለው (አማካይ ዋጋ 10.00 ብር) ደግሞ ያገቡ ሴቶች ያጌጡበታል። በአንፃሩ፣ ሙስብሃው የተሠራው ከብር እንክብሎች ከሆነ (አማካይ ዋጋ 110.00 ብር) ያገቡ ሴቶች በተለይም በጫጉላ ጊዜያቸው የሚያጌጡበት ሲኾን፤ ከዚህም አንፃር “የጫጉላ ጌጥ” በመባል ይታወቃል፤ “መሸለሚያ”ም ይባላል። ሌላው፣ ሙስብሃው የተሠራው ከእንጨት ከሆነ (አማካይ ዋጋ 20.00 ብር) የጌጥነት ባሕርይው

ደብዘዝ ከማለቱ የተነሣ የሚገለገሉበት ታላላቅ ሴቶች (አዛውንቶች) ናቸው። ከዚህም ባሻገር፣ በብሔረሰቡ ዘንድ ከፍተኛ ያለ ማኅበራዊ ደረጃ ያላቸው አበጋሮች (ሀገረሰባዊ ዳኞች) ይገለገሉበታል። ሲገለገሉበት ግን በጌጥነቱ ሳይኾን በባህላዊው የማስታረቂያ ሥርዐት ሂደት “በሌ” ከተባለው ቁስ ጋር በአንድነት በማያያዝ መሃላን ለማስፈፀም እንደኾነ ልብ ሊባል ይገባዋል። የእንጨት ሙስብሃ ከተጠቀሱት አካላት በተጨማሪ ታላላቅ የእስልምና ሃይማኖት አባቶችም በዱአ (በጸሎት) ጊዜ በእጃቸው ይዘው በማሻሻት እንደሚገለገሉበት መጥቀሱ ጌጦች ከጌጥነት ባለፈ በብሔረሰቡ ዘንድ ያላቸውን ፋይዳ አመላካች ነው።

ከፍተኛ ሲል ከቀረቡት የሙስብሃ ዓይነቶች መካከል ከፕላስቲክ የሚሠራውና እንክብሎቹ ትንንሽ የኾኑው “ጥይት ጤማ” የሚል ተጨማሪ አካባቢያዊ ሥያሜ ሲኖረው (በደቡብና በአሮሚያ ክልሎች “ጨሌ” ይባላል) በእጮኞቻችን መካከል እንደስጦታ ሊቀርብ ይችላል። ቁሱ በስጦታነት ሲቀርብ ታዲያ ከሌሎች ዓይነቶች በተለይ መልኩ እንክብሎቹ በስጦታ አቅራቢው ሰው ተቆጥረው (ተመጥነው) የሚቀርቡ ሲኾን፣ የሚለካውም በተቀባዩ አንገት ነው። የመለካቱ ምስጢርም፣ መምህር አሕመድ መሐመድ እንደገለፁልኝ፣ ስጦታ ሰጭው በተቀባዩ የወደፊት ሕይወት የመወሰን ሥልጣን (ኃላፊነት) እንዳለው ለማመላከት ነው (ሚያዚያ 18፣ 1999፣ ፈጠቆማ)። ቀጣዩ ቃል ግጥም ተያይዞ ከቀረበው ማብራሪያ ጋር ይህንን ጉዳይ ይበልጥ ያጎላዋል የሚል እምነት አለኝ።

ያንገትሽ ሙስብሃ ላንገቱ ልክ ነው፤

ከዚያ የተረፈ በጥሶ መጣል ነው።

(እንድረስ አብዱ፣ ሙሐመድ ጁሃርና ሌሎች እየዘፈኑ ሲሰሙት የሰማሁት፣ ግንቦት 8፣ 1999፣ ጮምዬ)

የቃል ግጥም ተናጋሪ በቀጥታ ሊያስተላልፈው የፈለገው መልዕክት የአንገቱ ሙስብሃ ልኩ (የዙሩ መጠን) ከእሷ (ካፈቀራት፣ ካጫት ልጅ) አንገት ሙስብሃ ጋር እኩል እንደሆነ በመጠቀም ምናልባት ከልክ ያለፈ ካለ ግን አላስፈላጊ እንደሆነ ማሳወቅ ነው። ቀጥተኛ መልእክቱ ይህ ይኹን እንጅ በድብቅ ማስተላለፍ የፈለገው መልእክት ግን በአንገቷ ሙስብሃ የተመሰለችው ልጅ በአንገቱ ሙስብሃ ለተመሰለው ለእሱ እንጅ ለሌላ ያልተፈጠረች፣ የፍቅሩ እኩያ፣ የፍቅሩ አቻ እንደኾነች ማመላከት ነው። ይህም፣ Schelereth (ዘመኑ አልተጠቀሰም) ቁሶች በተገልጋይ ማኅበረሰቡ ዘንድ ውክልና እንደሚሰጣቸው ያብራራበትን የ“ተምሃሌታዊነት” ሞዴል

ያስታውሰናል። በቃል ግጥሙ፣ ዛቻ የተቀላቀለበት መልእክት እንደተላለፈም ልብ ይሏል። ዛቻውም፣ በእሷና በእሱ የፍቅር ጉዳይ ሌላ ሰው (ትርፉ የሙስብሃ ክፍል) ጣልቃ ከገባ እርምጃ ሊወሰድበት (“በጥሶ መጣል” ተብሎ የተጠቆመው) እንደሚችል (የቃል ግጥሙን ሁለተኛ ስንኝ ያጤኗል) የሚያስጠነቅቅ ነው።

ስለ ሙስብሃ የቀረበውን ትንታኔ ከማጠቃለል በፊት ሁለት ነጥቦችን ለማንሣት እወዳለሁ። የመጀመሪያው ነጥብ ስለ ሙስብሃ (ማተብ) ታሪካዊ አመጣጥ አቶ መሐመድ ጀማል ያቀረቡት ማስረጃ የSchelerethን (ዘመኑ አልተጠቀሰም) የ“ማኅበረሰብ ጠቃሽነት” ሞዴል ለማጤን በአስረጅነት ሊጠቀስ ይችላል የሚለው ነው። ምክንያቱም፣ የሞዴሉ ትኩረት የኾነውን ጥያቄ፣ ማለትም፣ “ቁሱ (ሙስብሃው) ከየትኛው ማኅበረሰብ ፈለቀ?” ብለን ብንጠይቅ በግራኝ ጦርነት ጊዜ በተጠኘው አካባቢ የነበሩትን የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች በመረጃነት ያቀርባልና።

ሁለተኛው ነጥብ ደግሞ፣ ከፕላስቲክ እንክብሎች የሚሠራውን ሙስብሃ (ጌጥ) የሚመለከት ሲኾን፣ ይህ ጌጥ የተሠራበት ንጥረ ቁስ የማሽን ውጤት ቢኾንም የተጠኘው ብሔረሰብ አባላት ግን የእነሱን ባህል አጉልቶ እንዲያሳይ ማድረጋቸውን የሚጠቅስ ነው። ይህም ቁሳዊ ባህል በእጅ የተሠሩትን ቁሶች ብቻ ሳይኾን የአንድን አካባቢ ወይም የአንድን ቡድን ወይም የአንድን ብሔረሰብ ባህል አጉልተው ማሳየት እስከቻሉ ድረስ በማሽን የተሠሩትንም ሊያካትት ይችላል (Prown፣ 1982) የሚለውን ዕውቀት የሚያስረግጥ ኾኖ አግኝቼዋለሁ።

ከፍ ሲል እንደተብራራው፣ ሙስብሃ፣ በተጠኘው ብሔረሰብ ዘንድ የጌጥነት፣ ታሪክን ጠቃሽነት፣ ማኅበራዊ ደረጃን አመላካችነት፣ ባህላዊና ሃይማኖታዊ ሥርዐቶችን አጃቢነት፣ በሰዎች መካከል ያለን መስተጋብር (በሥጦታነት) መግለጫነትና የትእምርታዊነት ፋይዳ እንዳለው መገንዘብ ይቻላል።

አስረጅ ሁለት፡- ብር ብስ - የአንገት ጌጥ

ምስል 2:- ብር ብስ - የአንገት ጌጥ

በአርጎባ ብሔረሰብ ዘንድ አንዲት ሴት ከታጨችበት ዕለት ጀምሮ እስከ ዕድሜዋ መጨረሻ ድረስ ከምታጌጥባቸው የተለያዩ የአንገት ጌጦች መካከል ብር ብስ ተጠቃሽ ሲኾን የሚሰራውም ከብር ነው።

አሠራሩን ስንመለከት፣ በመጀመሪያ፣ የእጅ ባለሙያው በተለምዶ “ጠገራ ብር” በመባል የሚታወቀውን ብር (ማርትሬዛም ይባላል) ከገበያ በመግዛት ይሰበስባል። ከዚያም በጠገራ ብሩ ላይ ያለውን ምስል አቀማመጥ (ለእይታ) በመጠበቅ ከላዩ ላይ የማንጠልጠያ ገመድ ማስገቢያ ቀለበት በቀላጭ ያያይዛል። ይህ በቀላጭ የተያያዘ ማንጠልጠያም ጥንካሬ ይኖረው ዘንድ የብረት ብናኝ “ዱቄት” ይነሰንሰበታል። በመጨረሻም፣ አስፈላጊውን የዕጥበት ሥራ ካከናወነ በኋላ ለገበያ የሚያቀርበው ሲኾን፣ በዋጋ ደረጃ በአማካይ 150.00 ብር ያወጣለታል።

ከፍ ሲል በተጠቀሰው መንገድ የተሠራው ጌጥ ለአገልግሎት በሚውልበት ጊዜ በቁጥር ከአንድ እስከ ዘጠኝ የሚደርሱ ብር ብሶች ከጥቁር ሻሽ ቅዳጅ በተገኘ ማንጠልጠያ ገመድ ተሰድረው (በምስል 2 እንደተመለከተው) በአንገት ላይ ይጠልቃሉ። በዚህም ጊዜ፣ ብር ብሶቹ የልጁቱን ውበት ከመጨመራቸው ባሻገር እጮኛዎና የእጮኛዎ ቤተሰቦች በየትኛው የኢኮኖሚ ደረጃ ላይ (ድሃ፣ መካከለኛ ነዋሪና ሃብታም) እንደሚገኙ ሊያመለክቱ ይችላሉ። ይህም የኾነበት ምክንያት ብር ብሱን በስጦታ መልክ የሚያበረክቱላት እጮኛዎና የእጮኛዎ ቤተሰቦች ከመኾናቸው አንጻር ግንኙነት ስላለው ነው። ከዚህ ጉዳይ ሳንወጣ፣ ልጁቱ የምታጌጥባቸው ብር ብሶች በቁጥር

ማነሳቸው ወይም መብዛታቸው በእጮኛዎና በእርሱ ቤተሰቦች ዘንድ ያላትን ተወዳጅነት ሊያመላክት እንደሚችል ልብ ልንል ይገባል።

ብር ብስ፣ ሴቶች ከታጩበት ዕለት ጀምሮ እስከ ዕድሜያቸው መጨረሻ ድረስ የሚያጌጡበት ቁስ ከመኾኑ አንጻር፣ በአርገባ ብሔረሰብ ዘንድ በሰፊው አገልግሎት ላይ የሚውል ቁስ እንደሆነ በመስክ ቆይታዎ ታዝቤያለሁ። ቁሱ ለጌጥነት ካለው ተመራጭነት የተነሣ ያልታጩ ሴቶችም ሊያጌጡበት ይፈልጋሉ። ይኹን እንጅ ባህሉ ስለማይፈቅድላቸው በምትኩ በአሁኑ ጊዜ በመገበያያየት አገልግሎት እየሰጡ ባሉት የአንድና የሃያ አምስት ሣንቲሞች ላይ የማንጠልጠያ ቀለበት (ጆሮ) እያስቀጠሉ በአንገታቸው በማጥለቅ በጌጥነት ይገለገሉባቸዋል። እነዚህም ጌጦች “ተሙን” (ከአንድ ሣንቲም የምትሠራው) እና “መሐልቅ” (ከሃያ አምስት ሣንቲም የምትሠራው) የሚል መጠሪያ ያላቸው ሲኾን፣ ከጌጥነታቸው ባሻገር አለመታጩትን (ማኅበራዊ ደረጃን) ያመላክታሉ።

ብር ብስ፣ በብሔረሰቡ ዘወትራዊ ንግግር (ለአብነት ቃል ግጥም) ውስጥ እየተጠቀሰ መልእክትን አጉልቶ የማሳየት አቅምም አለው። ለዚህም የሚከተሉትን ቃል ግጥሞች በአስረጅነት መመልከት ይቻላል።

ብር ብስን አርጋ በአንገቷ ላይ፣
ካይኔ ጉድፍ ገባ አሻቅቤ ታይ፣
አሻቅቤ ቤቷን አሻቅቤ እሷን፣
ምን ወቅት ሥራዬን እሠራው ይሆን።

(ታሪኩ ገበየሁ፣ ታህሳስ 26፣ 2000፣ ሃርቡ)

የዚህ ቃል ግጥም ተናጋሪ በብር ብስ ያጌጠችን ልጅ ከተመለከተበት ጊዜ ጀምሮ ከዘወትራዊ እንቅስቃሴው (ሥሜቱ) የተለዩ አንዳች እንግዳ ነገር መከሰቱን ነው የገለጸው። ልጇቷን ወደታል፣ በመኾኑም፣ ዐይኑ ለአፍታ እንኳ እሷንና ቤቷን ከማየት እንዲመለስ አልፈቀደም። በአንጻር፣ ሙሉ ትኩረቱ በእሷና በቤቷ ላይ ብቻ መኾኑ ደግሞ ግራ አጋብቶታል። በተለይም ሥራ የሚሠራበት ሽርፍራፊ ጊዜ እንኳ አለማግኘቱ አስጨንቆታል። እናም “ምን ወቅት ሥራዬን እሠራው ይኾን” በማለት ራሱን ይጠይቃል። ለዚህ ሁሉ እንግዳ ነገር መከሰት ምክንያት የኾነው የልጇቱ የአንገት ጌጥ - ብር ብስ መኾኑን ስናጤን ቁሱ ምን ያህል ውበትን የሚጨምር፣ አንድም የተመልካችን ቀልብ የመግዛት ኃይል እንዳለው እንረዳለን። ቁሱም፣ በተመልካች ዘንድ የሚስተዋልን እንግዳ ባሕርይ የማሳየት

አቅም እንዳለው ልንገነዝብ እንችላለን። ይህ ደግሞ Schelereth (ዘመኑ አልተጠቀሰም) ቁሶች የባለቤት ማገረሰቡን ባሕርይ ማመላከት እንደሚችሉ ያስረዳበትን ሞዴል ያጠይቅልናል። የሚከተለው ቃል ግጥምም ይህንኑ ሐሳብ ለማጉላት በተጨማሪነት ሊጠቀስ ይችላል፤

ብር ብሷን አርጋ ስትሄድ በበላዩ፤

እንዳሮጌ ጎታ ፈረሰ ገላዩ።

(ታሪኩ ገበየሁ፣ ታህሳስ 26፣ 2000፣ ሃርቡ)

የቃል ግጥሙ ተናጋሪ ማስተላለፍ የፈለገው መልእክት፣ ብር ብሷን በአንገቷ ላይ አጥልቃ የተመለከታትን ልጅ ባየበት ቅፅበት የተሰማውን ሥሜት ነው። ሥሜቱንም በአነጻጻሪ ዘይቤ ተጠቅሞ የተነፈሰው ሲኾን፣ ጎታ ባረጀ ጊዜ እራሱን መሸከም አቅቶት እንደሚፈራርስ ሁሉ የእሱም ሰውነት የተሰማውን ሥሜት መቆጣጠር አቅቶት ለፍቅር እንደተልፈሰፈሰ ገልጾታል።

በአስረጅ ሁለት እንደተብራራው፣ ብር ብስ የተባለው ጌጥ፣ በተጠኘው ብሔረሰብ ዘንድ በማጌጫነት እና በዘወትራዊ ንግግር ውስጥ በመጠቀስ ደግሞ የባሕርይ አመላካችነት ፋይዳ እንዳለው መገንዘብ ይቻላል።

አስረጅ ሦስት፡- መቀነት - የወገብ ጌጥ

ምስል 3፡- መቀነት - የወገብ ጌጥ

በአርጎባ ብሔረሰብ ያገቡ ሴቶች ከሚያጌጡባቸውና በትዳር መወሰናቸውን ከሚገልጻባቸው ቁሶች መካከል አንዱ መቀነት ነው።

መቀነት፣ በተጠኝው አካባቢ በሚገኙ የሽመና ባለሙያዎች የሚሠራ ልብስ ሲኾን፤ መሠሪያ ንጥረ ቁሱም፣ ድር፣ ማግና የተለያዩ ቀለማት (ቀይና ጥቁር) ያሏቸው ጥለቶች ናቸው።

የመቀነትን አሠራር ስንመለከት፣ እንደሌሎቹ የሽመና ውጤቶች አሠራር ተመሳሳይ ሲሆን፤ ከሌሎች የሽመና ውጤቶች በተለይ መልኩ በባለሙያዎች ዘንድ ተመራጭነት አለው። ይህም የሆነበት ምክንያት፣ አንድም፣ እንደ አቶ አህመድ ሲራጅ ገለጻ፣ “ቶሎ ተጀምሮ ቶሎ ስለሚቆረጥ - ቢበዛ በአራት ሰዓት ውስጥ” (ሚያዚያ 18፣ 1999፣ አሬራ ነችሮ) ሲኾን አንድም፣ የመቀነት ተፈላጊነቱ፣ ከአካባቢው ነዋሪዎች አልፎ በአጎራባች ቀበሌዎችና ከተሞችም ከፍተኛ መኾኑ ነው። መቀነት፣ ከመጠን አንጻር፣ አማካይ ርዝመቱ ስድስት ክንድ (ሦስት ሜትር) ሲኾን፣ ወርዱ ደግሞ አንድ ክንድ (ግማሽ ሜትር) ነው። ይህንን አማካይ መጠን ይዞ የሚሸመነው መቀነትም በዋጋ ረገድ በአማካይ 45.00 ብር ያወጣል።

ከብሔረሰቡ ባህል አንጻር፣ መቀነት፣ ከወገብ ደጋፊነቱና ከማጋጨነቱ ባለፈ፣ ወደ ሦስት ጉልቻ የምታመራ ሴት ከሠርን ዕለት ጀምሮ በወገቧ የምታውለው ቁስ ሲኾን በእጮኝነት ጊዜዋ ትታጠቀው የነበረን “ሙቅዳድ” የተባለ ቀይ መቀነት የምትቀይርበት ከመኾኑ የተነሣ “ሙቅዳድ አስጥል” በመባልም ይታወቃል። ይኸው “ሙቅዳድ አስጥል” በመባል የሚታወቀው መቀነት፣ ሙቅዳድን ተክቶ በሴቷ ወገብ ላይ ሲውል አንዳች ውበትን የመጨመር ኃይል እንዳለው ለመግለጽ ብሔረሰቡ በቃል ግጥሙ እንዲህ ተቀኝቶለታል፡

*“አርባ መናም አየሁ ባንድ ቀን ሌሊት፣
መቀነቷን አርጋ ስትገባ እኛ ቤት”*

(መሬም አብዱ፣ አንሻ መሐመድና ሌሎች እየዘፈኑ ሲከውኑት የሰማሁት፣ ግንቦት 8፣ 1999፣ ጮምዬ)።

የቃል ግጥሙ ተናጋሪ ማስተላለፍ የፈለገው መልእክት፣ የትዳር አጋሩ የኾነች ሴት በወገቧ ላይ የታጠቀችው መቀነት ከሚገባው በላይ ውበት እንዳላበሳት በማመልከት ይኸው ጎልቶ የወጣው ውበቷም በእሱ ልብ ውስጥ ሠርዖ በእውኑ ብቻ ሳይኾን በሕልሙም (“መናም” - ሕልም የሚል ትርጓሜ አለው) እየተደቀነበት እንደኾነ መግለጽ ነው። ይኸው በግጥሙ ተናጋሪ የተስተዋለው እንግዳ ባሕርይም በማጋጨ ቁሱ አማካይነት የመጣ ከመኾኑ አንጻር፣ Schelereth (ዘመኑ አልተጠቀሰም) እንደገለጸው፣ ቁሱ የሰዎችን ባሕርይ የማሳየት አቅም እንዳለው ልንገነዘብ እንችላለን።

መቀነት፣ ከፍ ሲል በተገለጸው አግባብ ለሴት ልጅ ውበት የሚያላብስ እንደኾነ ቢቀኙለትም፣ በአሁኑ ጊዜ ግን በማሸን በሚሠራ የሐር ጨርቅ እየተተካ ይገኛል። ይህ ደግሞ፣ ውብሸት (1978) እና አሰገደች (1986) በጥናታቸው ግኝት እንደጠቆሙት በእጅ የሚሠሩ ቁሶች በማሸን በሚሠሩ አቻዎቻቸው እየተተኩ ለመሄዳቸው አመላካች ክሥተት ነው።

በአስረጅ ሦስት እንደተባራራው ቁሶች በተገልጋይ ማገበረሰቡ ዘንድ በጌጥነታቸው ከማገልገል አልፈው ከአንድ ማገበራዊ ደረጃ ወደ ሌላ ማገበራዊ ደረጃ መሸጋገርን ማሳያ እንደኾኑ መገንዘብ ይቻላል። ከዚህም በተጨማሪ፣ Schelereth (ዘመኑ አልተጠቀሰም) በሞዴሎቹ እንዳብራራውና በአስረጅ ሁለትም እንደተረጋገጠው ቁሶች የሰዎችን ባሕርይም የማሳየት አቅም አላቸው።

አስረጅ አራት፡- ሙቅዳድ - የወገብ ጌጥ

ምስል 4፡- ሙቅዳድ - የወገብ ጌጥ

በአርጎባ ብሔረሰብ አንዲት የታጨች ልጅ ከምታጌጥባቸው የተለያዩ ቁሶች መካከል “ሙቅዳድ” የተባለው መቀነት አንዱ ነው። ይህ መቀነት በሁለት መንገድ የሚገኝ ሲሆን፣ አንደኛው፣ ሀገረሰባዊ በኾነው ዘዴ የሽመና ባለሙያዎች በጣም ቀጫጭን የሆኑ ቀይ ክሮችን (ከተወሰኑ ሌላ ቀለም ካላቸው ክሮች ጋር) እንደ ድርም እንደ ማግም ተጠቅመው በማዋሃድ የሚሠሩትን ይመለከታል።

ሌላኛው መንገድ ደግሞ፣ መልኩ ቀይ ሆኖ እንደ አቡጅዲድ ልብስ ስን የኾነና በማሸን የሚሠራን ጨርቅ ይመለከታል።

ልብሱ፣ በባህላዊውም ኾነ በዘመናዊው መንገድ ይሠራ (ይገኝ) ለተጠቃሚው ብሔረሰብ ተመሳሳይ አገልግሎት ይሰጣል። ይህም ማለት፣ የሚያጌጡበት የታጩ ሴቶች ሲኾኑ ይህንን ማድረጋቸውም ከማጌጥ ባለፈ መታጨታቸውን ለመግለጽ ነው።

በሁለቱም መንገዶች የሚሠሩት ሙቅዳዶች፣ እንደ አህመድ ሲራጅ ገለጻ፣ ተመሳሳይ መጠንና ዋጋ ያላቸው ሲኾኑ፣ ከመጠን አንጻር በአማካይ “ሦስት ክንድ ከስንዝር” (1.75 ሜትር) ርዝመትና “ክንድ ከስንዝር” (0.75 ሜትር) ወርድ አላቸው። በዋጋ ረገድ ደግሞ በአማካይ 35.00 ብር ያወጣሉ። ይህ የመጠንና የዋጋ ተመሳሳይነት ቢኖርም፣ በማሸን የሚሠራው ሙቅዳድ በአሁኑ ጊዜ የበለጠ ተመራጭነትን እያገኘ ነው። ምክንያቱም በጠየቅኩበት ወቅት፣ ፋ.ጢ.ማ አብዱ የተባለች የቁሱ ተገልጋይ “ለማሠራት ውጣ ውረድ የለውም፣ ሸክሙም ቀሊል ነው!” በማለት መልሷልኛለች።

ሙቅዳድ፣ የተለያዩ መልዕክቶችን ለማስተላለፍ በብሄረሰቡ ዘወትራዊ ንግግር ሲጠቀስ ይሰማል። ለአብነት፣ የሚከተሉትን ቃል ግጥሞች እንመልከት፡

*ሰጭኝ ሙቅዳድሽን አንጥፌው ልተኛ፣
አንቺም ሙሽራ ነሽ እኔም ኅዘንተኛ።
(ታሪኩ ገበየሁ፣ ጥር፣ 2000፣ ሃርቡ)*

የዚህ ቃል ግጥም ተናጋሪ ያፈቅራት የነበረች ልጅ በሌላ ሰው በመታጨቷ ምክንያት የእሱ ሊያደርጋት አለመቻሉን የገለጸ ሲኾን፣ በመጨረሻም ተስፋ በቆረጠ ሁኔታ ሙቅዳዱን እንድትሰጠውና ከገዘኑ እንዲፀናና ለምኗታል። ሙቅዳዱንም እንድትሰጠው የለመነው አንድም የእሷ ማስታወሻ ይኾነው ዘንድ በማሰብ ሲኾን አንድም ቁሱ ለእሷ ምንም እንደማያደርግላት ለማስረገጥም ነው። ምክንያቱም የእጮኝነት ጊዜዋን አሳልፋ ሙቅዳዱን ወደምትጥልበት የሙሽርነት ጊዜዋ (ሌላ ማኅበራዊ ደረጃ) የምትሸጋገርበት ቅጽበት ላይ ነውና ያለችው።

የሚከተለው ቃል ግጥም ተናጋሪ ደግሞ ከላይኛው ቃል ግጥም ተናጋሪ በተለይ ተስፋን በሰነቀ መልኩ እንዲህ ተቀኝቷል፡

*አምባሩንም ጣይው ጠበበኝ በይና
ኩብራውንም ጣይው ሰፋብኝ በይና*

ሙቅዳዱንም ጣይው አጠረኝ በይና

እገሃልሻለሁ መኝ ጠገብኩሽና።

(አብርሃም ሙሉጌታ፣ ጥር 4፣ 2000፣ ፈጠቆማ)

ይህ አፍቃሪ ማስተላለፍ የፈለገው መልእክት፣ የሚወዳት ልጅ የተለያዩ ምክንያቶችን ደርድራ ከእጮኛዋ እንድትርቅና ከእሱ ጋር አዲስ ሕይወት እንድትጀምር ማድረግ ነው። ለዚህም መክፈል የሚጠበቅበትን ዋጋ ለመክፈል መዘጋጀቱን ገልጾአል። በቃል ግጥሙም ውስጥ፣ አምባር፣ ኩብራ (ቀሚስ) እና ሙቅዳድ የሚሉት ጌጦች የተጠቀሱት በእማሬው የእጮኛ ጌጦች መሆናቸውን ለማመላከት ቢሆንም በፍካሬው ግን ልጇቱ ከእጮኛዋ ጋር ያላት ግንኙነት ከችግር ያልፀዳ መኾኑን ለመግለጽ ነው። ማጌጫ ቁሶቹም ማኅበራዊ መስተጋብርን ማሳያ (የSchelerethን የማህበራዊነት ሞዴል ያስታውሷል ኾነው እንደቀረቡ ልብ ይሏል።

አስረጅ አምስት፡- አምባር - የእጅ ጌጥ

ምስል 5፡- አምባር - የእጅ ጌጥ

በአርገባ ብሔረሰብ ያገቡ ሴቶች ራሳቸውን (ማኅበራዊ ደረጃቸውን) ከሚገልጹባቸው የተለያዩ የእጅ ጌጦች መካከል አንዱ አምባር ሲኾን፣ በአብዛኛው ኩብር፣ አልፎ አልፎ ደግሞ ከኒኬል ሊሠራ ይችላል።

አምባር፣ ሲሠራ ከሚይዘው ቅርፅ አንጻር በሦስት ይከፈላል። እነርሱም፣ ልሙጥ፣ ጥርጥርና ጥምዝ በመባል ይታወቃሉ። የእያንዳንዳቸውን የአሠራር ጥበብ ስንመለከት፣ ልሙጥ የታባለው አምባር ሲሠራ፣ በመጀመሪያ ርዝመቱ በአማካይ 20 ሣ.ሜ፣ ወርዱ ደግሞ በአማካይ 4 ሣ.ሜ የሚደርስ ጠፍጣፋ የብር ወይም የኒኬል ቁራጭ ይዘጋጃል። ከዚያም ርዝመቱ ከሁለት እኩል ይቆረጥና ሁለቱ ቁራጮች በተናጠል በእሳት እየተሞቁና በመደሻ እየተመቱ የግማሽ ክብ ቅርፅ እንዲይዙ ይደረጋል። በመጨረሻም፣ ሁለቱ ቁራጮች (ግማሽ ክቦች) በአንድ በኩል ይጋጠሙና (ሙሉ ክብ ለመሥራት) በሌላኛው በኩል ክፍት ይተዋሉ። ክፍት የሚተውበትም ምክንያት እየተፈለቀቁና በአጊያጩ ሰው የእጅ ውፍረት ልክ ተመልሰው እየተገጠሙ በእጅ እንዲገቡ ለማድረግ ነው።

በአንጻሩ፣ ጥርጥር የተባለውን አምባር አሠራር ስንመለከት፣ በመጀመሪያ በጥላ ሽቦ ውፍረት ልክ የሚኾኑ የብር ሽቦዎች በአማካይ በ20 ሣ.ሜ ርዝመት ይቆረጡና በእሳት እየጋሉ ይጠፈጠፋሉ። ከዚያም የተጠፈጠፉት ሽቦዎች ክብ ቅርፅ (ቀለበት) እንዲይዙ ይደረግና ለአንድ አምባር በአማካይ 20 የሚኾኑ ቀለበቶች ቀልጦ በሚፈስ ብር ይያዛሉ። በሚያያዙበትም ቅፅበት (ቀላጩ ሳይረጋ) የብረት ብናኝ (ዱቄት) እየተነሰነሰባቸው እንዲጠነክሩ ይደረጋል። የተለዩ ጌጥ እንዲኖራቸውም በየቀለበቶቹ መጋጠሚያ ላይ የቀለጠ ብር አልፎ አልፎ ጠብ ጠብ በማድረግ፣ እንደተማም ሃሰን አገላለጽ፣ “ጉብጉብታ ይበጅላቸዋል” (ሚያዚያ 28፣ 1999፣ አሞዬ ሠርጤ)። ከዚያም አስፈላጊው የዕጥበት ሥራ ተሠርቶ ለአገልግሎት ይበቃሉ።

ከፍ ሲል የተጠቀሱትን የአምባር ዓይነቶች መለያ ባሕርያት በተናጠል ለመረዳት የእጅ ባለሙያ የኾነው አቶ አህመድ መሐመድ (ሚያዚያ 28፣ 1999፣ አሞዬ ሠርጤ) የነገረኝን የሚከተለውን መግለጫ እናጠን።

ልሙጥ የሚባለውና ከብር የሚሠራው የአምባር ዓይነት፣ በክብደት ደረጃ (የጥንዶቹ) በአማካይ 16 ወቂት (1 ወቂት = 1 ጠገራ ብር (ማርትሬዛ) = 28 ግራም = 4 ፈረንካ (የአፄ ኃይለ ሥላሴ ዘመን 50 ሣንቲም) የሚመዘን ሲኾን፣ በዋጋ ደረጃ ደግሞ በአማካይ 2000.00 ብር ያወጣል። ከኒኬል የተሠራው ደግሞ በአማካይ 500.00 ብር ያወጣል። ተፈላጊነቱን ስንመለከት፣ ከአምስትና ከዐሥር ዓመታት በፊት ከሁሉም የበለጠ ተፈላጊነት የነበረው ቢኾንም በአሁኑ ጊዜ ግን ከጥርጥር አምባር ቀጥሎ በሁለተኛነት ይፈለጋል።

ጥርጥር የሚባለውን የብር አምባር ስንመለከት፣ ከተጠረጠሩት ሽቦዎች አገጣጠምና በየመጋጠሚያዎቹ ከሚበጁት ጉብ ጉብ ያሉ ቅርፆች - ጉብጉብታዎች (የSchelerethን ጥበብን አመላካችነት ሞዴል ያጤኗል) አንፃር በአሁኑ ጊዜ ከሌሎቹ የአምባር ዓይነቶች በተለይ የላቀ ተፈላጊነት አለው። ክብደቱን ስንመለከት (የጥንዶቹ) በአማካይ 12 ወቂት የሚመዘን ሲኾን፣ ዋጋውም በአማካይ 1600.00 ብር ነው። ከኒኬል የሚሠራው ደግሞ በአማካይ 350.00 ብር ያወጣል።

አምባር፣ ምንም እንኳ ያገቡ ሴቶች ማጌጫ፣ ወዲያውም መለያ ቢኾንም፣ ጥርጥር (ከብር የተሠራው) የሚባለው ዓይነት ግን ሴቷ በእጮኝነት ጊዜዋ ልታጌጥበት የምትችልበት አጋጣሚ ይፈጠራል። ይህም የሚኾነው፣ እጮኛዋ ወይም የእጮኛዋ አባት ሃብታም ከሆኑ ጌጡን ገዝተው በስጦታ መልክ ስለሚያበረክቱላት ነው። ይህ ደግሞ የልጅቱ እጮኛና ቤተሰቦቹ ያላቸውን የኢኮኖሚ ደረጃ (ሃብታምነታቸውን) ከመግለጹ ባሻገር ልጅቱ በእጮኛዋ ዘንድ ምን ያህል እንደምትፈቀር ያመላክታል። ይህም፣ ማጌጫ ቁሱ ከጌጥነቱ አልፎ ማህበራዊ ደረጃን (የSchelerethን ተምሳሌታዊ ሞዴል) እና በሰዎች መካከል ያለን መስተጋብር - ቅርርብ፣ ፍቅር፣ ወ.ዘ.ተ. መግለጽ እንደሚችል (የSchelerethን ማኅበራዊ ሞዴል) ያሳያል።

ጥምዝ የተባለውን የአምባር ዓይነት ስንመለከት ደግሞ ከሌሎቹ በተለይ መልኩ ከብር ብቻ የሚሠራ ኾኖ እናገኘዋለን። ይህም የኾነበት ምክንያት፣ ኒኬል ጠፍጣፋ (ዝርግ) ከኾሆኑ የተነሣ በተፈለገው መልኩ ሊጎነጎን ስለማይችል ነው። ይህ የአምባር ዓይነት በአሁኑ ጊዜ ከሌሎቹ ያነሰ ተፈላጊነት ሲኖረው፣ ተመራጭነቱም በታላላቅ ሴቶች ብቻ የተወሰነ ነው። በክብደት ረገድ (የጥንዶቹ) በአማካይ 18 ወቂት የሚመዘን ሲኾን ዋጋውም በአማካይ 2200.00 ብር ነው።

አምባር፣ በብሄረሰቡ ዘወትራዊ ንግግር በተለይም በቃል ግጥም ውስጥ በመጠቀስ የተለያዩ መልእክቶችን የሚገልጽ ሲኾን፣ የሚከተሉት ለዚህ ጉዳይ በአስረጅነት ሊቀርቡ ይችላሉ።

አንድ እጅ አምባር አለው አንድ እጅ ስንድድ
ልቤን አርጋው ሄደች ምስጥ የበላው ግንድ
(እንድሪስ አብዱ፣ ሙሐመድ ጁሃርና ሌሎች እየዘፈኑ ሲከውኑት የሰማሁት፣ ግንቦት 8፣ 1999፣ ጮምዬ)

በቃል ግጥሙ በግልጽ እንደተመለከተው፣ የግጥሙ ተናጋሪ በተመለከታት ልጅ ተማርኳል፣ እጁንም ሰጥቷል፣ እጁን

መስጠቱንም ያመለከተው፤ ልቡ በምስጥ እንደተበላ ግንድ መኾኑን በመግለጽ ነው። ለዚህ ሁሉ የዳረገው ደግሞ የልጅቱ አጠቃላይ ውበት ቢኾንም ቅሉ በእጅ ላይ ያለው አምባር ትልቁን ድርሻ እንደሚወስድ አፅንኦት ሰጥቶ ገልጾታል። ይህም የአምባር ጌጥ ምን ያህል ውበትን እንደሚጨምር አመላካች ነው።

ሁለተኛው ቃል ግጥም ደግሞ የሚከተለው ነው።

ፍርድ ቤት ተቃንቶ መታሠር ባልነበር

አንቺን ከነአምባርሽ ይዞ አርሂባ ነበር

(እንድሪስ አብዱ፣ ሙሐመድ ጃሃርና ሌሎች እየዘፈኑ ሲከውኑት የሰማሁት፣ ግንቦት 8፣ 1999፣ ጮምዬ)

የሁለተኛው ቃል ግጥም ተናጋሪ፣ በፍርድ ቤት ቆሞ እንዲፈረድበትና ወደ ወህኒ ወርዶ እንዲታሠር ባይፈልግም (ልቡ ባይቆርጥለትም) እንደላይኛው ቃል ግጥም ተናጋሪ ሁሉ በተመለከታት ልጅ ውበት መማረኩን ገልጾአል። የተማረከበትም አንዱ ምክንያት (ምናልባትም ዋናው) በእጅ ላይ ባለው አምባር መስሕብነት እንደኾነ ለማመልከት “ከነአምባርሽ” በማለት ገልጾታል። ይህ ደግሞ አምባር አንዳች መስሕባዊ ባሕርይ እንዳለውና ያጌጠችበትን ሴትም ውበት እንደሚጨምር አመላካች ነው።

አምባር፣ ከላይ በተደጋጋሚ ጊዜ እንደተገለጸው ያገቡ ሴቶች ማጌጫ ወዲያውም መገለጫ ቁስ ነው። ይኸውን እንጅ በብሔረሰቡ ባህል ደግሞ በጎዘን ጊዜ ጌጣጌጦችን ማድረግ ከነውር የሚቆጠር ድርጊት ነውና ጎዘን የደረሰባት ሴት ከሁሉም ዓይነት ጌጣጌጦች ትርቃለች። ለአብነት (ባለትዳር ከኾነች) የእጅ አምባርንና ሌሎች ጌጣጌጦቿን አወላልቃ ታስቀምጣለች። ይህ ደግሞ ከባህሏ አንጻር የሚደገፍ አካሄድ ቢኾንም በእርሷ ላይ ግን አንዳች ፈታኝ ነገር ሊያመጣባት እንደሚችል ልብ ይሏል።

... እመቤት አሐመድ እባላለሁ። ዕድሜያ 25 ነው። ... ኑሮዬ በቃ ... ከስድስት ዓመታት በፊት እባል ጋር ስኖር፣ እሱ ገበያ ያመጣል እኔ እሸጣለሁ፤ ... ኋላ ዕቃ ላምጣ ብሎ እንደሄደ በዚያው ቀረ፤ ... እኔም ስድስት ዓመት ጠበቅኩት። አሁን የአባቴም የባሌም ጌጥ (ስጦታ የሰጡኝ) አለ። ሐውልት ነው ብዬ እየቸገረኝ እስካሁን አልሸጥኩም። በዝህ መሃል ግን እህቴ ሙታብኝ ሁለት ዓመት ተደረቅ ቅል አኖርኩት። የዚያን ሰዓት ታያ (ታዲያ) እንወስዳታለን ግብግብ ነው። ... ሴት አምባር ታላደረገይ ... በቃ ያስገድዷታል። ... እህሳ -

እንውሰድሽ ይሏታል። ይጠልፏታል። እኔም ስንት ተንገላትቻለሁ። ግንሳ ብዙውን 'እህቷ መታ ነው!' ስለሚባል ስለዚያ ግን አልተነካሁም። ብዙ ሰው እየጠየቀ 'ኸረ እጂማ በዝህ ነውይ ኒካዋ አለቀቃት' (ሰማንያዋ አልተቀደደ) እየተባለ እዝህ ደረሻለሁ ...

(ሚያዚያ 20፣ 1999፣ አሬራ ነችሮ፣ አፅንኦቱ፣ የእኔ ነው)።

ከቀረበው የእመቤት አህመድ የሕይወት ገጠመኝ መረዳት እንደሚቻለው፣ አምባር እና ሌሎች ጌጣጌጦች “ornaments communicate a meaning” እንዳለው Somjee (1993: 49) ከተሠሩለት የጌጥነት ፋይዳ ባለፈ የሴትን ልጅ ማገበራዊ ደረጃ አጉልተው በማሳየቱ ረገድ ላቅ ያለ አስተዋፅኦ አላቸው። ይህንን አስተዋፅኦአቸውን ደግሞ እነሱ ለአገልግሎት በማይበቁበት (ለምሳሌ፣ በጎዘን ጊዜ) በሴቷ ላይ የሚደርሱትን እንግልቶች ስናስብ የበለጠ እንረዳለን።

አስረጅ ስድስት፡- አልቦ - የፅግር ጌጥ

ምስል 6፡- አልቦ - የፅግር ጌጥ

በአርጎባ ብሔረሰብ ዘንድ ያገቡ ሴቶች ከሚያጌጡባቸው፣ ወዲያውም ማግባታቸውን (ጌጡ፣ ከጌጥነት ባለፈ ማገበራዊ ደረጃን - በትዳር መወሰንን እንደሚያመላክት ልብ ይሏል) ከሚገልጹባቸው የተለያዩ ቁሶች መካከል አንዱ አልቦ ሲኾን፣ ከሚውልበት የሰውነት ክፍል አንጻር ሲመደብ፣ አቶ አህመድ መሐመድ (ግንቦት 11፣ 1999፣ አሬራ ነችሮ) እንደገለጹልኝ ብቸኛው የእግር ጌጥ ያደርገዋል።

አልቦ፣ ከብርና ከኒኬል የሚሠራ ጌጥ ሲኾን አሠራሩን ስንመለከት፣ በመጀመሪያ፣ ባለሙያው ሊቀልጡ የሚገባቸውን ብሮች እንዲሁም

ሊቆራረጡ የሚችሉ ኒኬሎችን ከገበያ ወይም ከሌላ አፈላልጎ ያመጣል። ከዚያም የብር አልቦን ለመስራት፣ ብሩን ያቀልጥና ክብና የዲያመንድ ቅርፅ ባላቸው የብር ማፍሰሻ ቁሶች ላይ ያፈሳቸዋል። ከዚያም የፈሰሱት ቀላጮች እስኪጠጥሩ ድረስ በመጠበቅ ቅርፅ የማስያዙን ሥራ ይሠራና በተፈተለ ቀጭን የማግ ክር በማሰካካት በእግር ዙር ልክ እየለካ ይቆራረጣቸዋል። በመጨረሻም፣ በእግር ላይ እየታሠሩ ለጌጥነት የሚውሉ ሲኾን፣ በዋጋ ደረጃ ጥንዶቹ በአማካይ 150.00 ብር ያወጣሉ። በአንፃሩ፣ ከኒኬል የሚሠራውን አልቦ ስንመለከት፣ በመጀመሪያ ኒኬሉ “ቀሳጭ” ተብሎ በሚጠራ መቆንጠጫ ይያዝና በብረት መቀስ ይቆራረጣል። ከዚያም የተቆራረጡት ኒኬሎች እየተጣጠፉ ክብ ወይም የዲያመንድ ቅርፅ እንዲይዙ ይደረጋል። በመጨረሻም፣ በቀጭን የማግ ክር እየተሰካኩ የእግር አልቦው ይሠራና ለጌጥነት ይውላል። በዋጋ ደረጃ ስንመለከት፣ ኒኬል የተባለው ንጥረ ቁስ በርካሽ ከመገኘቱ አንፃር፣ ክብር ከተሠራው አልቦ ጋር ሲነጻጸር ዝቅተኛ ነው። አማካይ ዋጋውም፣ (በጥንድ) 30.00 ብር ነው። ይህ የዋጋ መለያየትም የተጠቃሚዎችን ማንነት ከሃብት ደረጃቸው አኳያ በመወሰኑ ረገድ የራሱ ተፅዕኖ እንዳለው መገንዘብ ይቻላል። ከዚህም አንጻር፣ በተጠኝው ብሔረሰቡ ዘንድ “ድሃ” የሚባለው ሰው ክብር ከተሠራው ይልቅ በአብዛኛው ከኒኬል የተሠራውን አልቦ እንደሚገለገል ታዝቤያለሁ። በአንፃሩ በመካከለኛ የኑሮ ደረጃ ያሉ እንዲሁም ሃብታም የሚባሉት ደግሞ ክብር የተሠራውን አልቦ ይገለገላሉ።

አልቦ፣ ጌጥነቱ በእግር ላይ የሚውል ከመኾኑና በትዳር መወሰንንም ከማመላከቱ አንጻር “የእግር ብረት” (መታሰሪያ) የሚል ተጨማሪ አካባቢያው ስያሜ እንዳለው አቶ ተማም ሃሰን (ታህሳስ 26፣ 2000፣ አሞዬ ሠርጤ) ገልጸውኛል። ይህንን ስያሜና ከስያሜው ጋር ተያይዞ በተጠኝው ብሔረሰብ ዘንድ የሚንፀባረቀውን ሐሳብ ለመረዳት የሚከተለውን ቃል ግጥም እናጢን።

ሃቻምና በገመድ አምና በሠንሠለት

ዘንድሮ ቁርጥ ነው ገባሽ እግር ብረት

(እንድሪስ አብዱና ሙሐመድ ጁሃር እየዘፈኑ ሲከውኑ የሰማሁት፣ ግንቦት 8፣ ጮምዬ)

የቃል ግጥሙ ተናጋሪ ወንድና ቃል ግጥሙ የተነገረላት ሴት፣ እንደሙሐመድ ጁሃር ማብራሪያ፣ በልጅነታቸው ጣፋጭ የፍቅር ጊዜ ያሳለፉ ሰዎች ናቸው። ይሁን እንጂ፣ እነሱ እንዳሰቡትና እንዳለሙት በፍቅራቸው ሊቀጥሉበት አልቻሉም። ይልቁንም፣ ሴቲቱ በሌላ ወንድ

በመታጨቷ፣ በሃደትም የሌላ ሰው የትዳር አጋር በመኾኗ ምክንያት ግንኙነታቸው ተቋርጧል። የቃል ግጥሙ ተናጋሪም ሊገልጸው የፈለገው መልእክት ልጇቷ በሌላ ግለሰብ ከታጨችበት ጊዜ ጀምሮ እስካገባችበት ጊዜ ድረስ በውስጡ የተፈጠሩትን የፍርሀት ብሎም የተስፋ መቁረጥ ሥሜቶች ነው።

በቃል ግጥሙ የተጠቀሱት፣ ሃቻምና፣ አምናና ዘንድሮ የሚሉ - ዘመን አመላካች ቃላትና ገመድ፣ ሠንሠለትና እግር-ብረት የሚሉት - ቁስ አመላካች ቃላት እንዲሁ ግጥሙን ለማዋቀር የታጎሩ የቃላት ክምችት ሳይኾኑ፣ በብሔረሰቡ የጋብቻ ሥርዐት ኸደት የመተጫጫ ጊዜን የሚያመለክቱ ሲሆን፣ ገመዱ፣ ልጅቷ ስትታጭ ወገቧ ላይ የሚታወቀውን “ሙቅዳድ” (ቀይ መቀነት) ወክሎ እንደቀረበ ልብ ይሏል። “አምና በሠንሠለት” የሚለው ደግሞ፣ ሴቷ የጋብቻ ቀኗ ከተቆረጠበት ጊዜ ጀምሮ በእጇ የምታስረውን “ጥርጥር” የተባለ አምባር ይወክላል። በአንጻሩ “ዘንድሮ ... እግር ብረት” የሚለው ደግሞ በጋብቻው ኸደት የመጨረሻ የኾነውን የሠርጉን ዕለት የሚጠቅስ ሲኾን፣ እግር ብረቱም የወከለው በዚሁ ዕለት ሙሽራዋ የምታስረውን አልቦ ነው። አልቦው የእግር ብረት የተባለበትም ምክንያት ልጇቱ በትዳር መወሰኗን፣ እንደግጥሙ አገላለጽም - በብረት መታወቅን ስለሚያመለክት ነው።

የቃል ግጥሙ ተናጋሪ በተጠቀሰው መልኩ የውስጥ ሥሜቱን ሲተነፍስ፣ ያለፍላጎቷ ለሌላ ወንድ የታጨጭውና ቃል ግጥሙ የተነገረላት ሴት ልጅ ደግሞ በምላሹ እንደሚከተለው እየተቀኘች ልባዊ ፍቅርን ትገልጽለታለች።

*ግር ብረት ብገባ መች ጊሳሃለሁ፣
እስከለቴ ሞቴ አሰታውሰሃለሁ።*

(እንድሪስ አብዱና ሙሐመድ ጁሃር እየዘፈኑ ሲከውኑ የሰማሁት፣ ግንቦት 8፣ 1999)

ማጠቃለያና የይኹንታ ሐሳቦች

ማጠቃለያ

የዚህ ጽሑፍ ዓላማ የአርጎባን ብሔረሰብ የማጫጫ ቁሶች አሠራርና ከጌጥነታቸው ባለፈ ያላቸውን ፋይዳ ማሳየት ነበር። ይህንን ዓላማም ከግብ ለማድረስ መረጃዎችን በቃል መጠይቅ፣ በምልክታ፣ በተተኳሪ ቡድን ውይይትና በሰነድ ፍተሻ በማሰባሰብ ቁሶችን ከቁስነታቸው አንድም ከባህላዊ ገጽታነታቸው አንጻር ለመመርመር ተሞክሯል። የትንተናው ውጤትም በሚከተለው መልኩ ተጠቃሏል።

ጥናቱ በድምሩ “6” (ስድስት) የማጌጫ ቁሶችን በማሳያነት ያቀረበና ትንታኔና ትርጓሜውን የሰጠ ሲኾን፤ እነዚህንም ቁሶች ስንመለከት ብሔረሰቡ ከኒኬል፣ ከብር፣ ከፕላስቲክ፣ ከእንጨትና ከሸማ የሚሠራቸው ኾነው ተገኝተዋል። የአሠራር ጥበቡም፣ ቁሶችን በእጅ ሠርቶ ካለመኖር ወደ መኖር ማምጣት እንዳለ ኾኖ ማሸን የሠራቸውንም የራስን አሻራ በመጨመር ባህሉን እንዲሸከሙ የማድረግ ነገር ተስተውሏል። ማጌጫ ቁሶቹ፣ ለአገልግሎት በሚበቁበት ጊዜ፣ ብሔረሰቡ የሚያደርገውን ቀደም የማዋገን ሥልት መነሻ በማድረግ፣ ከሚውሉበት የሰውነት ክፍል አንጻር፣ የአንገት (ብር ብስና ሙስብሃ)፣ የወገብ (መቀነትና ሙቅዳድ)፣ የእጅ (አምባር) እና የእግር (አልቦ) ተብለው በምድብ በምድብ ተዋግነዋል።

ይህ ጥናት፣ ለትንታኔ ያቀረባቸውን የማጌጫ ቁሶች በSchelereth ዘጠኝ ሞዴሎች አማካይነት የተነተነና ትርጓሜ የሰጠ ሲኾን፤ ከዚህም አንጻር፣ ሁሉም የማጌጫ ቁሶች ከምሁሩ የ“አገልግሎት ሰጭነት”፣ “መዋቅራዊነት”፣ “ባህላዊነት” እና “ተምሳሌታዊነት” ሞዴሎች አንጻር ሊተነተኑ የሚችሉ፣ አንድም፣ የተጠቀሱትን ሞዴሎች ለማጤን በአስረጅነት የሚጠቀሱ ኾነው ተገኝተዋል። ይህም የኾነበት ምክንያት ያለአገልግሎትና ያለመዋቅር የተሠሩ ቁሶች ካለመኖራቸው፣ በብሔረሰቡ ባህልም ያለአንዳች ውክልና ካለመቀመጣቸው ጋር ተያይዞ የመጣ ነው።

ከዚህም በተጨማሪ፣ የተወሰኑት ማጌጫ ቁሶች፣ ለአብነት፣ ብር ብስ፣ አምባርና ሙቅዳድ ከምሁሩ የ“ማህበራዊነት”፣ ሙስብሃ፣ ከ“ማህበረሰብ ጠቃሽነት”፣ መቀነትና ብር ብስ ከ“ባሕርይ አመላካችነት” ሞዴሎች አንጻር የሚተነተኑ፣ ወዲያውም ሞዴሎቹን ለማጤን በአስረጅነት የሚጠቀሱ ኾነው ተገኝተዋል።

ተጠኝ ቁሶቹ ካላቸው ጠቀሜታ አንጻር ምንም እንኳ ታልመው የተሠሩበት የማጌጫነት ፋይዳቸው በቀዳሚነት ጎልቶ ቢወጣም በዚህ ፋይዳ ብቻ ግን ተገድበው የቀሩ አይደሉም። በቁሱ የሚገለገሉትንና በእነዚህ ተገልጋዮች ዙሪያ በሚገኙ ወይም መስተጋብር በሚፈጥሩ ሌሎች የማኅበረሰቡ ክፍሎች ዘንድ ኢኮኖሚያዊና ማኅበራዊ ደረጃን የሚገልጹ፣ በሰዎች መካከል ያለን መስተጋብር የሚያመላክቱና መልእክት ማስተላለፍ የሚችሉ፣ ባህላዊና ሃይማኖታዊ ሥርዐቶችን ለማጀብ የሚታጩና ትእምርታዊነት የሚስተዋልባቸው በዚህ መነሻነትም ከማኅበረሰቡ ጋር ጥብቅ ቁርኝት ያላቸው ኾነው ተገኝተዋል።

ከፍ ሲል የተዘረዘሩትን ግኝቶችና የተጠኝ አካባቢውን ነባራዊ ኹኔታዎች መሠረት በማድረግም አጥኝው የሚከተሉትን የይኹንታ ሐሳቦች ሠንዝሯል።

የይኹንታ ሐሳቦች

በቀደሙት ክፍሎች በዝርዝር እንደተመለከተው፣ ተጠኝ ቁሶቹ ለባለቤት ብሄረሰቡ መጀመሪያ ሲሠሩ ከታለመላቸው አገልግሎት (ጌጥነት) ባሻገር ባህልንም አጉልተው የሚያሳዩ ናቸው። አንድም፣ ከምሁራን የተለያዩ ንድፈ ሐሳቦች አንጻር የሚጤኑ እና/ወይም የምሁራኑን ንድፈ ሐሳቦች ለማብራራት በአስረጅኒት የሚጠሩ ናቸው። ይህ አቅማቸውም ላቅ ያለ ዋጋ ባለቤት ያደርጋቸዋልና እነሱን የመለየቱ፣ የመተንተኑና የመጠበቁ ሥራ ከሚከተሉት የይኹንታ ሐሳቦች አንጻር ተግባራዊ ቢኾኑ ለማለት እወዳለሁ።

- ❖ የልዩ ወረዳው የባህልና የማስታወቂያ ቢሮ ብሔረሰቡ ለቁሶቹ ያለው ግንዛቤ እንዲዳብር፣ አመለካከቱም አወንታዊ እንዲኾን፣ የግንዛቤ ማስረጫ መርሐ ግብሮችን ቀርፀው ማስተማር ቢችሉ፤
- ❖ በባህል ቢሮው የተጀመሩት የብሔረሰቡን ቁሳዊ ባህሎች የመለየት፣ የመሰብሰብና የመሰነድ ሥራ ተጠናክሮ ቢቀጥል፤
- ❖ የልዩ ወረዳው የባህል፣ የማስታወቂያና የጥቃቅን ንግድና ኢንዱስትሪ ቢሮዎች ለብሔረሰቡ ባህላዊ ቁሶች መገኘት ከፍተኛ ድርሻ ላላቸው የእጅ ባለሙያዎች የሙያ ማሻሻያ ሥልጠና በመስጠት፣ ታታሪዎችን በመሸለም፣ የመሥሪያ ቤቶችን አቅርቦት በማሳደግ፣ ከምንም በላይ ደግሞ እንደየፍላጎታቸው ተደራጅተው ሙያቸውንና ገቢያቸውን የሚያሳድጉበትን አጋጣሚ ቢፈጥሩላቸው፤
- ❖ የክልል የሚዲያ ተቋማት እንዲሁም የመማሪያ መጻሕፍት አዘጋጆች የብሔረሰቡን ቁሳዊ ባህል የጽሑፋቸው ወይም የንግግራቸው ጉዳይ አድርገው በየሥራዎቻቸው ቢያካትቷቸው፤

ዋቢ ጽሑፎች

ነጋሽ መሐመድ።፤ (1981)። አርጎብኛና የአርጎቦች ሕይወት በሁለት (አልዩ አምባና አዋሽ) ከተሞች ውስጥ። ያልታተመ የአርጎቦች ባችለር ዲግሪ ማሟያ ጽሑፍ። አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፣ የኢትዮጵያ ቋንቋዎችና ሥነ ጽሑፍ ትምህርት ክፍል።

ታዬ ገብረ ማርያም (አለቃ) ።፤ (1964)። የኢትዮጵያ ሕዝብ ታሪክ። አዲስ አበባ፣ ሴንትራል ማተሚያ ቤት።

ከሣጥኑ ብርሃን ተሰማ ሃብተ ሚካኤል ግጽው፤፤ (1951)። የዐማርኛ መዝገብ ቃላት። አዲስ አበባ፤ አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት።
 የናስ አድማሱና ሌሎች፤፤ (1966)። አማርኛ ለኮሌጅ ደረጃ የተዘጋጀ። ያልታተመ፤ በስቴንስል ተባዥቶ የተጠረዘ።
 ቀ.ጋ.ሥ. ዩኒቨርሲቲ፤ አርትስ ፋካልቲ፤ የኢትዮጵያ ቋንቋዎችና ሥነ ጽሑፍ ክፍል።

- Ames, L. K. (1978). Meaning in Artifacts: Hall Furnishings in Victorian America. *Journal of Interdisciplinary History*, IX (1), pp. 19 – 46.
- Ben-Amos, D. (1975). Folklore in African Society. *Research in African Literatures*, 6 (2) pp. 165-198.
- Bender, M.L. et.al., (eds.). (1976). *Language in Ethiopia*. London. Oxford University Press.
- Bronner, J. S. (1986). Folk Objects. In Elliott Oring (ed.), *Folk Groups and Folklore Genres: An Introduction*. Logan, Utah: Utah State University Press.
- Dorson, M. R. (ed.). (1972). *Folklore and Folklife: An Introduction*. Chicago and London; The University of Chicago Press.
- Glassie, H. (1999). *Material Culture*. Indiana: Indiana University Press.
- Hetzron, R. (1969). The Classification of the Ethiopian Semitic Languages. *A Paper Contributed to the Survey Monograph of the Language Survey of Ethiopia*. University of California, Santa Barbara, California.
- Leslau, W. (1952). A Preliminary Description of Argobba. *Annals d' Ethiopie*,3 (1). pp. 251-273.
- McCleary, A.. M. (n.d.) Methods and Theory of Material Culture Studies. Course note. URL: <http://www.blinklist.com/artaide/theories/>
- Prown, J. D. (1982). Mind in Matter: An Introduction to Material Culture Theory and Method. *Chicago Journals*, 17(1), pp.1-19.
- Schlereth, J. T. (n.d.). Understanding the Nine Models of Material Culture Interpretation. Available at: <http://www.btneq.org>
- Stitz, V. (1975). The Western Argobba of Yifat, Central Ethiopia. In *Proceedings of the First United States Conference on Ethiopian Studies* in May 2-5, 1973. Harold, G. Marcus, ed., East Lansing, Michigan State University.
- Ullendorff, E. (1960). *The Ethiopians: An Introduction to Country and People*. London, Oxford University Press.
- Weeks, V. R. (1984). *Muslim Peoples: A World Ethnographic Survey*, Vol. 1 (2nd ed.). Westport: Greenwood Press.